

GEOGRAFIA

Program nauczania Szkoła podstawowa Klasy 5–8

Ogólne założenia programu nauczania

Głównym celem edukacji jest zapewnienie młodemu człowiekowi wielostronnego rozwoju i przygotowanie go do dorosłego życia w wymiarze społecznym i indywidualnym. Aby osiągnąć zamierzony cel, należy wyposażyć ucznia w wiedzę umożliwiającą mu zrozumienie otaczającego świata. Proces kształcenia ma również stymulować rozwój fizyczny i intelektualny, oraz kształtować osobowość i system przekonań składający się na akceptowany społecznie światopogląd.

Mając na uwadze wymienione powyżej założenia, za podstawę w programie nauczania przyjęto:

- personalizm jako kierunek myślenia o człowieku,
- aktywizm jako podstawę działania ucznia,
- egzemplaryzm jako podstawę doboru treści,
- metodologię przyrodoznawstwa w ujęciu holistycznym.

Treści nauczania obejmują zagadnienia związane z krajoznawstwem. Najważniejszym celem kształcenia na tym poziomie jest uświadomienie uczniom wzajemnych relacji i zależności pomiędzy poszczególnymi elementami krajoznawstwa. W procesie nauczania-uczenia się duży nacisk kładziony jest na wykorzystanie poglądowych środków dydaktycznych. Ważne miejsce w kształceniu geograficznym zajmuje mapa. Program nauczania został tak skonstruowany, by możliwie najpełniej wykorzystywać walory kształtujące map w różnych skalach i o różnej treści. Mapy używa się nie tylko do wskazywania położenia krain geograficznych oraz obszarów o określonych cechach krajoznawstwa, ale także w celu lepszego uświadomienia zależności i zależności przestrzennych. Duża część programu nauczania wyróżnia się regionalnym układem treści. Tego rodzaju podejście podyktowane jest dążeniem do ukazania zróżnicowania środowiska geograficznego na Ziemi oraz wyjaśniania najważniejszych problemów współczesnego świata. Regiony zostały dobrane w taki sposób, aby na ich tle można było zaprezentować najbardziej aktualne, a zarazem interesujące zagadnienia ogólnogeograficzne. Tym sposobem program umożliwia zapoznanie ucznia z podstawami geografii fizycznej, społecznej i ekonomicznej.

W klasie 7. uczeń poznaje geografję Polski. Poszczególne zagadnienia z zakresu geografii fizycznej i geografii społeczno-ekonomicznej rozpatrywane są na tle geografii Europy. Powiązanie treści odnoszących się do geografii własnego kraju z podobnymi dotyczącymi Europy pozwala na ukazanie związków i zależności pośród poszczególnych zjawisk, procesów i problemów. Praktyczne wykorzystywanie wiedzy i umiejętności geograficznych pozwala także na lepsze zrozumienie współzależności w środowisku geograficznym ojczystego kraju.

Treści z zakresu geografii regionalnej dają podstawę do określania wzajemnych relacji przyroda – człowiek oraz służą rozwijaniu myślenia geograficznego, szczególnie myślenia przyczynowo-skutkowego, dotyczącego poznawania związków i zależności zachodzących:

- w samym środowisku przyrodniczym,
- między warunkami naturalnymi i gospodarką człowieka,
- w gospodarce i życiu społeczno-kulturowym na poznawanych obszarach.

Zadania szkoły

Szkoła zobowiązana jest do stworzenia każdemu uczniowi sprzyjających warunków do:

1. Korzystania z możliwie różnorodnych źródeł wiedzy geograficznej, w tym z własnych obserwacji terenowych, ze szczególnym uwzględnieniem swojej „małej ojczyzny” i regionu zamieszkania.
2. Czynnego uczenia się, kształtującego dociekliwość, refleksyjność, zdrowy krytycyzm, chęć działania.
3. Kształtowania postawy szacunku dla przyrody i innych ludzi.
4. Kształtowania systemu wartości odpowiadającego naturze i godności człowieka.

W szkole uczniowie winni kształcić umiejętności wykorzystywania zdobywanej wiedzy, aby przygotowywać się do aktywnego życia w warunkach współczesnego społeczeństwa i gospodarki. Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczy szkoły powinny tworzyć spójną całość. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela. Współczesne systemy edukacyjne wymagają od nauczyciela pracy nad wszechstronnym rozwojem ucznia, którego należy wyposażyć w wiedzę i umiejętności niezbędne w życiu i umożliwiające mu kontynuowanie nauki na dalszym etapie kształcenia. Wymaga to od szkoły i nauczyciela odejścia od encyklopedycznego podawania informacji na korzyść aktywnego kształcenia umiejętności. Nauczyciel poprzez swoją postawę i działania stwarza uczniom możliwość współdziałania w zespole oraz rozwiązywania problemów w twórczy sposób. Celem pracy nauczyciela jest nie tylko przekazywanie wiedzy zgodnie z założeniami programu nauczania, ale także rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia, motywowanie go do poszukiwania swoich mocnych stron i kształtowania pasji. Szkoła powinna stworzyć warunki, w których możliwa jest korelacja treści pomiędzy różnymi przedmiotami, a końcowym efektem nauczania jest spójny system wiedzy o świecie i człowieku. Bardzo ważną rolę w tym procesie odgrywa geografia, która w dużym stopniu integruje zagadnienia z różnych dziedzin nauki.

Cele kształcenia

Cele kształcenia geograficznego w szkole podstawowej zostały pogrupowane, zgodnie z tradycyjnym podziałem celów na poznawcze (nabywanie wiedzy), kształcące (nabywanie umiejętności) oraz wychowawcze (przyjmowanie przekonań i postaw). Realizacja celów ze wszystkich trzech grup powinna przebiegać jednocześnie i wzajemnie się uzupełniać.

W sferze poznawczej program nauczania zakłada:

1. Opanowanie podstawowego słownictwa geograficznego w celu opisywania oraz wyjaśniania występujących w środowisku geograficznym zjawisk i zachodzących w nim procesów.
2. Poznanie wybranych krajobrazów Polski i świata, ich głównych cech i składników.
3. Poznanie głównych cech środowiska geograficznego Polski, własnego regionu oraz najbliższego otoczenia – „małej ojczyzny”, a także wybranych krajów i regionów Europy oraz świata.
4. Poznanie zróżnicowanych form działalności człowieka w środowisku, ich uwarunkowań i konsekwencji oraz dostrzeganie potrzeby racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody.
5. Rozumienie zróżnicowania przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego świata.
6. Identyfikowanie współzależności między elementami środowiska przyrodniczego i społeczno-gospodarczego oraz związków i zależności w środowisku geograficznym w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.
7. Określanie prawidłowości w zakresie przestrzennego zróżnicowania warunków środowiska przyrodniczego oraz życia i różnych form działalności człowieka.
8. Integrowanie wiedzy przyrodniczej z wiedzą społeczno-ekonomiczną i humanistyczną.

W sferze kształcącej rozwijane będą następujące umiejętności:

1. Prowadzenie obserwacji i pomiarów w terenie, analizowanie pozyskanych danych i formułowanie wniosków na ich podstawie.
2. Korzystanie z planów, map, fotografii, rysunków, wykresów, diagramów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu zdobywania, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.
3. Interpretowanie map różnej treści.
4. Określanie związków i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego, formułowanie twierdzenia o prawidłowościach, dokonywanie uogólnień.
5. Ocenianie zjawisk i procesów społeczno-kulturowych oraz gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata.

6. Stawianie pytań, formułowanie hipotez oraz proponowanie rozwiązań problemów dotyczących środowiska geograficznego.
7. Podejmowanie nowych wyzwań oraz racjonalnych działań prośrodowiskowych i społecznych.
8. Rozwijanie umiejętności percepcji przestrzeni i wyobraźni przestrzennej.
9. Podejmowanie konstruktywnej współpracy i rozwijanie umiejętności komunikowania się z innymi.
10. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności geograficznych w życiu codziennym.

W sferze wychowawczej realizacja programu nauczania pozwoli na:

1. Rozpoznawanie swoich predyspozycji i talentów oraz rozwijanie pasji i zainteresowań geograficznych.
2. Łączenie racjonalności naukowej z refleksją nad pięknem i harmonią świata przyrody oraz dziedzictwem kulturowym ludzkości.
3. Przyjmowanie postawy szacunku do środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz rozumienie potrzeby racjonalnego w nim gospodarowania.
4. Rozwijanie w sobie poczucia tożsamości oraz wykazywanie postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej.
5. Kształtowanie poczucia dumy z piękna ojczystej przyrody i dorobku narodu (różnych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego własnego regionu i Polski, krajobrazów Polski, walorów przyrodniczych, kulturowych, turystycznych oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej).
6. Kształtowanie pozytywnych – emocjonalnych i duchowych – więzi z najbliższym otoczeniem, krajem ojczystym, a także z całą planetą Ziemią.
7. Rozwijanie zdolności percepcji najbliższego otoczenia i miejsca rozumianego jako „oswojona” najbliższa przestrzeń, której nadaje pozytywne znaczenia.
8. Rozwijanie postawy współodpowiedzialności za stan środowiska geograficznego, kształtowanie ładu przestrzennego oraz przyszłego rozwoju społeczno-kulturowego i gospodarczego „małej ojczyzny”, własnego regionu i Polski.
9. Przełamywanie stereotypów i kształtowanie postawy szacunku, zrozumienia, akceptacji i poszanowania innych kultur przy jednoczesnym zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego narodu i własnej tożsamości.

Treści kształcenia, osiągnięcia ucznia i procedury osiągania celów Klasa 5

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągania celów
Mapa Polski	<ul style="list-style-type: none"> mapa ogólnogeograficzna; mapa krajoobrazowa; mapa turystyczna (drukowana i cyfrowa); skala mapy; znaki na mapie; treść mapy. 	<ul style="list-style-type: none"> stosuje legendę mapy do odczytywania informacji oraz skalę mapy do obliczania odległości między wybranymi obiektami; rozpoznaje na mapie składniki krajoobrazu Polski; czyta treść mapy Polski; czyta treść mapy lub planu najbliższego otoczenia szkoły, odnosząc je do elementów środowiska geograficznego obserwowanych w terenie. 	<ul style="list-style-type: none"> prezentacja map wykorzystujących różne metody kartograficzne; wykonywanie obliczeń; przeliczanie skal; rozpoznawanie znaków kartograficznych umieszczonych na mapach; porównywanie map tego samego obszaru w różnych skalach; czytanie informacji z mapy krajoobrazowej; orientowanie mapy w terenie; analizowanie różnicowania ukształtowania powierzchni Polski.
Łądy i oceany na Ziemi	<ul style="list-style-type: none"> rozmieszczenie łądów i oceanów; pierwsze wyprawy geograficzne. 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na globusie i mapie świata: bieguny, równik, południk zerowy i 180, półkule, zwrotniki i koła podbiegunowe; wymienia nazwy i wskazuje na globusie i mapie świata kontynenty, oceany oraz określa ich położenie względem równika i południka zerowego; wskazuje na mapie świata wielkie formy ukształtowania powierzchni i akweny morskie na trasach pierwszych podróży geograficznych. 	<ul style="list-style-type: none"> prezentacja elementów siatki geograficznej i kartograficznej w tym głównie biegunów, równika, południka zerowego i 180, półkul, zwrotników i kół podbiegunowych; analiza rozkładu łądów i oceanów; analiza rozmieszczenia wielkich form ukształtowania powierzchni; prezentacja szlaków pierwszych wypraw geograficznych.
Krajoobrazy Polski	krajoobrazy naturalne: <ul style="list-style-type: none"> wysokogórski, wyżynny, nizinny, pojezierny, nadmorski, krajoobrazy antropogeniczne: <ul style="list-style-type: none"> wielkomiejski, miejsko-przemysłowy, rolniczy. 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie położenie krain geograficznych Polski; przedstawia główne cechy krajoobrazów Polski oraz wykazuje ich różnicowanie; rozpoznaje krajoobrazy Polski w opisach oraz na filmach i ilustracjach; przedstawia podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajoobrazów; opisuje zajęcia, tradycje rodzinne i zwyczaje mieszkańców wybranych krain geograficznych Polski; opisuje najważniejsze obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz wskazuje je na mapie; przedstawia pozytywne i negatywne zmiany w krajoobrazach powstałe w wyniku działalności człowieka; dokonyuje oceny krajoobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna, ładu i estetyki zagospodarowania, podczas zajęć realizowanych w terenie oraz proponuje zmiany w jego zagospodarowaniu; przyjmuje postawę szacunku wobec środowiska przyrodniczego i kulturowego Polski. 	<ul style="list-style-type: none"> prezentacja położenia poszczególnych regionów Polski; analiza głównych cech środowiska geograficznego charakterystycznych dla wybranych regionów Polski; poszukiwanie zależności między składnikami środowiska przyrodniczego i działalnością człowieka; pozyskiwanie informacji na temat najważniejszych obiektów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego w poszczególnych regionach Polski, z różnych źródeł; analizowanie wpływu działalności człowieka na stan środowiska przyrodniczego w poszczególnych regionach Polski; ocenie krajoobrazu najbliższego otoczenia szkoły pod względem jego piękna, ładu i estetyki zagospodarowania, podczas zajęć realizowanych w terenie; proponowanie zmiany w zagospodarowaniu najbliższego otoczenia szkoły.

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Krajobrazy świata	Krajobrazy świata: <ul style="list-style-type: none"> wilgotnego lasu równikowego i lasu strefy umiarkowanej, sawanny i stepu, pustyni gorącej i lodowej, tągi i tundry, śródlądnomorski, wysokogórski Himalajów; strefowość a piętnowość klimatyczno-roślinna na świecie 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na mapie położenie poznawanych typów krajobrazów; odczytuje wartość i opisuje przebieg temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie klimatogramów i map klimatycznych; przedstawia główne cechy i porównuje poznawane krajobrazy świata oraz rozpoznaje je w opisach, na filmach i ilustracjach; rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla poznawanych krajobrazów; prezentuje niektóre przykłady budownictwa, sposobów gospodarowania, głównych zajęć mieszkańców poznawanych obszarów; identyfikuje współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka; ustala zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów. 	<ul style="list-style-type: none"> opowiadanie o krajobrazach znanych z własnego doświadczenia; opisywanie i analizowanie ilustracji tworzenie własnych szkiców na podstawie ilustracji; wskazywanie elementów typowych dla poszczególnych krajobrazów na podstawie różnych źródeł informacji (fotografii, tekstów źródłowych, filmów, prezentacji itp.); nazywanie gatunków roślin i zwierząt typowych dla poszczególnych krajobrazów; porównywanie krajobrazów poprzez wskazywanie elementów wspólnych i różniących; odczytywanie informacji z diagramów klimatycznych i innych form prezentacji danych ilościowych; dyskusja na temat powiązań pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego i krajobrazu a życiem ludzi w różnych miejscach na Ziemi.
Klasa 6			
Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Kształt i ruchy Ziemi, współzrzedne geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> Ziemia w Układzie Słonecznym; ruchy Ziemi: obrotowy i obiegowy; następstwa ruchów Ziemi; matematyczne położenie punktów i obszarów na Ziemi; rozciągłość południkowa i równoleżnikowa. 	<ul style="list-style-type: none"> dokonyje pomiaru wysokości Słońca w trakcie zajęć w terenie oraz porównuje wyniki uzyskane w różnych porach dnia i roku; demonstruje przy pomocy modeli (globusa lub tellurium) ruch obrotowy i obrotowy Ziemi, określa jego kierunek, czas trwania, miejsca wschodu i zachodu Słońca oraz południa słonecznego; wyjaśnia związek między ruchem obrotowym a widomą wędrowką i górowaniem Słońca, istnieniem dnia i nocy, dobowym rytmem życia człowieka i przyrody, występowaniem stref czasowych; przedstawia zmiany w oświetleniu Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku; wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym różnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi; odczytuje długość i szerokość geograficzną wybranych punktów na globusie i na mapie na podstawie podanych współrzędnych; geograficznych wskazuje położenie punktów i obszarów na mapach w różnych skalach; za pomocą mapy lub GPS wyznacza w terenie współzrzedne dowolnych punktów. 	<ul style="list-style-type: none"> korzystanie z różnych źródeł informacji i sporządzanie na ich podstawie notatek o budowie Wszechświata i kształcie Ziemi; omawianie na podstawie schematów budowy Wszechświata; charakteryzowanie ciał niebieskich na podstawie różnorodnych źródeł informacji; wykonywanie na podstawie obserwacji prostych rysunków, schematów; demonstracja na modelu ruchów Ziemi i zmian jej oświetlenia; lekcja w terenie – wyznaczanie wysokości Słońca oraz miejsca wschodu i zachodu Słońca w różnych porach roku; obliczanie różnic czasu słonecznego oraz – na podstawie mapy stref czasowych – czasu strefowego.

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Geografia Europy	<ul style="list-style-type: none"> • położenia i granice kontynentu; • podział polityczny Europy; • główne cechy środowiska przyrodniczego Europy; • zjawiska występujące na granicach płyt litosfery; • różnicowanie ludności oraz starzenie się społeczeństw; • największe europejskie metropolie; • różnicowanie źródeł energii w krajach europejskich; • rolnictwo Europy; • przemysł i usługi w wybranych krajach europejskich; • turystyka w Europie Południowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje położenie, przebieg granic oraz linii brzegowej Europy; • przedstawia podział polityczny Europy oraz rolę Unii Europejskiej w przemianach społecznych i gospodarczych kontynentu; • charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Europy; • na przykładzie Islandii określa związek między położeniem na granicy płyt litosfery a występowaniem wulkanów i trzęsień ziemi; • przedstawia różnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują; • wyjaśnia rozmieszczenie ludności oraz główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie; • wyjaśnia przyczyny i konsekwencje różnicowania demograficznego ludności Europy; • ocenia społeczno-ekonomiczne i kulturowe konsekwencje migracji na obszarze Europy; • określa podobieństwa i różnice między wielkimi miastami Europy: Londynem i Paryżem; • porównuje cechy rolnictwa Danii i Węgier; • wykazuje związek między cechami środowiska przyrodniczego wybranych krajów Europy a wykorzystaniem różnych źródeł energii; • przedstawia znaczenie nowoczesnego przemysłu i usług w gospodarce na przykładzie Francji; • wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej; • przyjmuje postawę szacunku i zrozumienia innych kultur przy zachowaniu poczucia wartości dziedzictwa kulturowego własnego kraju. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych i tematycznych prowadzące do ukazania zróżnicowania środowiska przyrodniczego całej Europy oraz poszczególnych jej regionów; • omówienie zróżnicowania narodowościowego Europy na podstawie map politycznych i innych źródeł informacji; • analizowanie danych statystycznych dotyczących rozwoju gospodarki wybranych krajów Europy; • dyskusja na temat bezpieczeństwa i wzajemnej współpracy krajów europejskich; • charakteryzowanie wybranych atrakcji turystycznych Europy, wskazywanie rozmieszczenia ważnych regionów chronionych; • dyskusja na temat dalszego rozwoju wspólnoty europejskiej i jej miejsca w świecie; • na podstawie samodzielnie zbieranych materiałów opracowanie wycieczki po Europie lub jej części.
Sąsiedzi Polski	<ul style="list-style-type: none"> • przemiany przemysłu w Niemczech; • dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi; • środowisko przyrodnicze i atrakcje turystyczne Czech i Słowacji; • problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; • różnicowanie przyrodnicze i społeczno-gospodarcze Rosji; • relacje Polski z sąsiadami. 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje przemiany w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii; • projektuje trasę wycieczki po Litwie i Białorusi uwzględniającej wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego; • przedstawia przykłady atrakcji turystycznych i rekreacyjno-sportowych Czech i Słowacji; • rozumie problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; • wykazuje różnicowanie środowiska przyrodniczego i charakterystyki gospodarki Rosji; • charakteryzuje relacje Polski z krajami sąsiadującymi; • rozumie potrzebę kształtowania dobrych relacji Polski z jej sąsiadami. 	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie i zaprezentowanie przez uczniów w grupach wystąpienie na temat poszczególnych sąsiadów Polski; • analizowanie danych liczbowych i map tematycznych dotyczących przemian gospodarczych w Niemczech i Rosji; • wyszukiwanie i zbieranie informacji w źródłach internetowych na temat walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego oraz atrakcji turystycznych Litwy, Białorusi, Czech i Słowacji; • prowadzenie inscenizowanych konwersacji pomiędzy mieszkańcami sąsiadów Polski; • organizacja debaty klasowej na temat problemów i wyzwań społeczno-gospodarczych i politycznych Ukrainy • wykonywanie plakatów i szkiców map ukazujących walory środowiska przyrodniczego i kulturowego sąsiadów Polski; • prowadzenie dyskusji panelowych na temat relacji Polski z krajami sąsiadami; • przeprowadzenie analizy SWOT na temat relacji Polski z sąsiadami.

Klasa 7

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy	<ul style="list-style-type: none"> • położenie geograficzne Polski; • wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń na rzeźbę Europy i Polski; • przejściowość klimatu Polski; • Morze Bałtyckie; • główne rzeki Polski i ich systemy na tle rzek Europy oraz ich systemów; • główne typy gleb w Polsce; • lasy w Polsce; • dziedzictwo przyrodnicze Polski; • surowce mineralne Polski. 	<ul style="list-style-type: none"> • określa położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski, wskazuje na mapie przebieg jej granic (w tym morskich wód wewnętrznych); • odczytuje szerokość i długość geograficzną wybranych punktów na mapie Polski i Europy; • na podstawie podanych współrzędnych geograficznych wskazuje skrajne punkty Polski i Europy oraz wyjaśnia konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej ich obszarów; • podaje nazwy województw i ich stolic oraz wskazuje je na mapie; • przedstawia wpływ ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie na ukształtowanie powierzchni Polski; • prezentuje główne czynniki kształtujące klimat Polski; • charakteryzuje elementy klimatu Polski oraz długość okresu wegetacyjnego; • wyjaśnia wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę; • charakteryzuje środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego oraz przyczyny degradacji jego wód; • opisuje walory przyrodnicze Wisły i Odry, charakteryzuje systemy rzeczne obu tych rzek oraz porównuje je z wybranymi systemami rzecznyymi w Europie; • wyróżnia najważniejsze cechy gleby brunatnej, bielicowej, czarnoziemiu, mady i rędziny, wskazuje ich rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocenia przydatność rolniczą; • rozróżnia rodzaje lasów w Polsce (na podstawie filmu, ilustracji lub w terenie) oraz wyjaśnia różnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski; • wymienia formy ochrony przyrody w Polsce, wskazuje na mapie parki narodowe oraz podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu; • podaje argumenty za koniecznością zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego; • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski oraz omawia ich znaczenie gospodarcze; • przyjmuje postawę współodpowiedzialności za stan środowiska przyrodniczego Polski. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie treści map ogólnogeograficznych, historycznych, politycznych i ustalenie położenia Polski; • omawianie na podstawie mapy podziału administracyjnego Polski; • odczytywanie z mapy nazw województw i ich stolic; • lokalizowanie na mapie i określanie położenia w kraju swojego województwa. • analizowanie map i opisywanie głównych jednostek geologicznych Polski na tle struktur europejskich; • rozpoznawanie głównych typów skał na podstawie opisów, zdjęć; • wymienianie i opisywanie głównych cech ukształtowania powierzchni Polski na podstawie mapy; • odczytywanie prostych przekrojów geologicznych; • rozpoznawanie i charakteryzowanie skał występujących w okolicy szkoły; • zajęcia terenowe – określanie charakteru ukształtowania powierzchni wierzchni w najbliższej okolicy szkoły. • analizowanie map klimatycznych i mapy fizycznej w celu określenia głównych cech klimatu Polski; • omówienie czynników kształtujących klimat Polski; • omówienie różnicowania klimatu Polski; • charakteryzowanie lokalnych zjawisk klimatycznych: bryza, halny; • konstruowanie i odczytywanie danych klimatycznych z klimatogramów; • obliczanie średniej temperatury powietrza, amplitudy temperatury powietrza i sumy opadów; • charakteryzowanie klimatu własnego regionu na podstawie map i danych statystycznych. • klasyfikowanie i wskazywanie na mapie wód powierzchniowych Polski, ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu; • wyjaśnianie rozmieszczenia wód powierzchniowych w Polsce; • porównywanie map klimatycznych i hydrologicznych; • wykazywanie zależności między budową geologiczną, klimatem a siecią hydrologiczną w Polsce; • omawianie występowania wód mineralnych w Polsce; • dyskusja na temat racjonalnego wykorzystywania zasobów wódnych hydrosfery. • omówienie procesu krasowienia skał;

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Spoleczeństwo Polski na tle Europy	<ul style="list-style-type: none"> rozmieszczenie ludności, struktura demograficzna Polski (wiekowa, narodowościowa, wyznaniowa, wykształcenia, zatrudnienia); migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie; zróżnicowanie polskich miast. 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Polski na podstawie map tematycznych; analizuje zmiany liczby ludności Polski i Europy po 1945 r. na podstawie danych statystycznych; charakteryzuje strukturę płci i wieku ludności Polski na podstawie piramidy płci i wieku; porównuje zmiany w przyroście naturalnym i rzeczywistym ludności w Polsce i wybranych krajach Europy; formuluje hipotezy dotyczące przyczyn i skutków migracji zagranicznych w Polsce; porównuje i wyjaśnia zróżnicowanie narodowościowe, etniczne i wyznaniowe ludności Polski i wybranych państw europejskich. 	<ul style="list-style-type: none"> wskazywanie, na podstawie mapy, rejonów występowania skał krasowięjących; przedstawianie za pomocą zdjęć, filmów, slajdów form podziemnych i powierzchniowych powstających w wyniku krasowienia skał; jeżeli jest to możliwe – włączenie do programu wycieczki szkolnej do regionu z występującymi zjawiskami krasowymi; rozpoznawanie zbiorowisk roślinnych, wybranych roślin; analizowanie, na podstawie map, rozmieszczenia największych zbiorowisk leśnych w Polsce; dyskusja na temat skutków gospodarki leśnej człowieka; zajęcia terenowe – poznanie zbiorowisk leśnych najbliższej okolicy, określanie ich stanu zdrowotnego; analizowanie map glebowych Polski; omówienie profili glebowych głównych typów gleb i warunków ich powstawania; charakteryzowanie głównych typów gleb Polski pod względem ich przydatności rolniczej; obserwacje terenowe gleb występujących w najbliższej okolicy i sposobów ich zagospodarowania; omówienie zróżnicowania krajobrazowego Polski na podstawie mapy krajobrazowej; charakteryzowanie krajobrazów naturalnych i antropogenicznych; opisywanie na podstawie obserwacji terenowych prowadzonych przez uczniów krajobrazu najbliższej okolicy; pogadanka na temat konieczności ochrony krajobrazu. analizowanie map demograficznych, danych statystycznych; opisywanie i wyjaśnianie procesów demograficznych kształtujących liczbę ludności w Polsce po drugiej wojnie światowej i współcześnie; interpretowanie map w celu określenia zróżnicowania gestości zaludnienia kraju; omówienie, na podstawie danych statystycznych, przyczyn i skutków migracji w Polsce; charakteryzowanie struktury wykształcenia, wieku i zatrudnienia ludności w Polsce na tle Europy; analizowanie danych zamieszczonych na piramidzie wieku i płci ludności w Polsce i w wybranych krajach Europy; omawianie na podstawie różnych źródeł informacji zjawiska bezrobocia w Polsce i w wybranych krajach Europy;

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Gospodarka Polski na tle Europy	<ul style="list-style-type: none"> • sektory gospodarki Polski; • rolnictwo Polski; • zmiany struktury przemysłu Polski; • różnicowanie usług i ich rola w rozwoju gospodarki; • rozwój komunikacji; • gospodarka morską; • atrakcyjność turystyczna Polski. 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje warunki przyrodnicze i pozaprodukcyjne rozwoju rolnictwa w Polsce; • przedstawia przestrzenne różnicowanie głównych upraw i chowu zwierząt w Polsce oraz ich znaczenie gospodarcze; • wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski; • podaje przykłady różnych rodzajów usług w Polsce oraz ocenia znaczenie transportu i łączności dla jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarczego naszego kraju; • ocenia możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce; • charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wybrane obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości położone w Polsce, dokonując refleksji nad ich wartością; • podaje przykłady osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz sukcesów polskich przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej; • jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski. 	<ul style="list-style-type: none"> • dyskusja na temat skutków i sposobów zapobiegania zjawisku bezrobocia w Polsce; • opisywanie różnic nasilenia procesu urbanizacji w różnych regionach kraju; • analizowanie problemów wielkich miast w Polsce; • omówienie, na podstawie map, rozmieszczenia mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce, charakteryzowanie ich kultury; porównanie z innymi krajami Europy; • omówienie wielkich fal migracji w Polsce – ich przyczyn i konsekwencji; porównanie migracji Polaków z procesami zachodzącymi w innych krajach Europy; • wskazanie regionów świata z największymi skupiskami Polonii; • scharakteryzowanie na podstawie informacji zebranych przez uczniów struktury ludności regionu zamieszkania pod względem: demograficznym, wykształcenia, struktury zatrudnienia, bezrobocia, migracji.
		<ul style="list-style-type: none"> • omówienie sektorów gospodarki narodowej oraz głównych mierników oceny stanu gospodarki; • omawianie na podstawie map i danych statystycznych różnicowania produkcji rolnej w różnych częściach Polski; • opisywanie warunków naturalnych rozwoju rolnictwa na podstawie map tematycznych; • ocena warunków pozaprodukcyjnych rozwoju rolnictwa dokonana na podstawie danych statystycznych oraz innych źródeł informacji; • przedstawianie metodami graficznymi struktury użytkowania ziemi; • opisywanie, na podstawie mapy, rozmieszczenia głównych regionów upraw i chowu zwierząt w Polsce; • interpretowanie danych statystycznych w celu ustalenia pozycji Polski w produkcji rolnej na tle innych państw europejskich; • analizowanie szans i zagrożeń polskiego rolnictwa na rynku zjednoczonej Europy; • omówienie czynników lokalizacji przemysłu i jego roli w gospodarce narodowej; • wykorzystanie różnych źródeł informacji w celu opisanie procesów restrukturyzacji przemysłu; • graficzne prezentowanie wydobycia najważniejszych surowców mineralnych; 	

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
			<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie danych statystycznych w celu ustalenia znaczenia poszczególnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej w Polsce na tle innych krajów Europy; • dyskusja na temat sposobów oszczędzania energii; • charakteryzowanie alternatywnych źródeł energii; • wykorzystywanie różnorodnych źródeł informacji w celu wykazania różnorodności usług; • omówienie wad i zalet poszczególnych rodzajów transportu; • wskazywanie rodzajów transportu mających znaczenie przy przewozach osób i towarów; • analizowanie znaczenia łączności w gospodarce narodowej, wskazywanie głównych nośników informacji; • omówienie form działalności związanych z gospodarką morską; • dyskusja na temat możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce; • wyróżnianie i charakteryzowanie regionów turystycznych; • projektowanie wycieczki krajoznawczej po wybranym regionie turystycznym; • dyskusja na temat wpływu turystyki na środowisko wybranych regionów; • dyskusja na temat atrakcyjności turystycznej Polski i wpływu turystyki na stan środowiska; • wykorzystywanie różnorodnych źródeł informacji w celu wskazania przykładów osiągnięć Polaków na arenie międzynarodowej.
<p>Relacje między elementami środowiska przyrodniczego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • powódzie i ochrona przeciwpowodziowa; • warunki rozwoju gospodarki energetycznej; • rozwój dużych miast a zmiany w strefach podmiejskich; • wpływ migracji na strukturę demograficzną wsi; • zmiany polityczne i gospodarcze a struktura zatrudnienia; • wpływ sieci transportowej na lokalizację przedsiębiorstw i rozwój działalności gospodarczej; • wpływ walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego na rozwój turystyki. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje i porównuje konsekwencje stosowania różnych metod ochrony przeciwpowodziowej oraz określa wpływ zabudowy obszarów zalewowych i sztucznych zbiorników wodnych na występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski; • analizuje warunki przyrodnicze i pozapryrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych oraz określa ich wpływ na rozwój energetyki na przykładzie województw pomorskiego i łódzkiego; • identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami w strefach podmiejskich w zakresie użytkowania i zagospodarowania terenu, stylu zabudowy oraz struktury ludności na przykładzie obszarów metropolitalnych Warszawy i Krakowa; • wyjaśnia wpływ migracji na strukturę wieku i zmiany w zaludnieniu na obszarach wiejskich na przykładach wybranych gmin województw zachodniopomorskiego i podlaskiego; 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza materiałów źródłowych dotyczących przyczyn i przebiegu powodzi w Polsce; • dokonanie waloryzacji metod ochrony przeciwpowodziowej; • przeprowadzenie analizy „za” i „przeciw” na temat różnych źródeł energii wykorzystywanych w różnych regionach Polski; • omówienie wpływu rozwoju dużych miast na ich strefy podmiejskie w wymiarze przestrzennym, społecznym i gospodarczym; • praca metodą studium przypadku w celu ukazania przemian demograficznych wsi podlegających wyludnieniu; • wyszukiwanie i ocena informacji (raportów, artykułów, wypowiedzi polityków) dotyczących skutków zmian gospodarczych w Polsce po 1989 roku; • burza mózgów na temat sposobów minimalizacji negatywnych konsekwencji przemian gospodarczych; • analiza zdjęć lotniczych i map internetowych w celu omówienia wpływu sieci transportowej na lokalizację przedsiębiorstw;

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
<p>Własny region i „mała ojczyzna”</p>	<ul style="list-style-type: none"> • źródła informacji o regionie; • badanie własnego regionu; • dominujące cechy środowiska przyrodniczego, struktury demograficznej oraz gospodarki regionu; • walory turystyczne regionu; • formy współpracy regionalnej, w tym współpracy międzynarodowej; • terytorialna tożsamość człowieka; • obszar, środowisko geograficzne i atrakcyjność „małej ojczyzny”. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia na przykładzie konurbacji katowickiej i aglomeracji łódzkiej; • identyfikuje związki między przebiegiem autostrad i dróg ekspresowych a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta; • określa wpływ walorów przyrodniczych Pobreża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach. 	<ul style="list-style-type: none"> • waloryzacja potencjalnych miejsc lokalizacji przedsiębiorstw w Polsce; • analiza i ocena walorów turystycznych Pobreża Bałtyku i Małopolski na rozwój turystyki w tych regionach.
	<ul style="list-style-type: none"> • wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski; • charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych; • rozpoznaje skały występujące we własnym regionie; • prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności i gospodarki regionu na podstawie wyszukanych danych statystycznych i map tematycznych; • przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) przyrodnicze i kulturowe walory regionu; • projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie na podstawie wyszukanych źródeł informacji oraz w miarę możliwości przeprowadza ją w terenie; • wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego na podstawie obserwacji terenowych przeprowadzonych w wybranym miejscu własnego regionu; • dyskutuje na temat form współpracy między własnym regionem a partnerskimi regionami zagranicznymi; • określa obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym (np. gmina–miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych); • rozpoznaje w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”; • przedstawia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) atrakcyjność „małej ojczyzny” jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach; 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja położenia regionu zamieszkania wśród innych regionów w Polsce; • opisywanie i granic własnego regionu; • wskazywanie granic regionu i małej ojczyzny na mapie ogólnogeograficznej; • samodzielne wyszukiwanie informacji na temat własnego regionu oraz najbliższej okolicy; • burza mózgów na temat wyboru miejsc i obiektów wartych odwiedzenia we własnym regionie; • przygotowanie i przeprowadzenie pieszej wycieczki po najbliższej okolicy szkoły; • dyskusja na temat zasad przeprowadzania wycieczek krajoznawczych; • przygotowanie i przeprowadzenie wycieczki po regionie zamieszkania; • prezentacja relacji z wycieczki po regionie na forum klasy lub szkoły; • organizacja wystawy fotograficznej ukazującej najciekawsze i najcenniejsze obiekty i miejsca w regionie; • przeprowadzenie analizy SWOT na temat efektów współpracy regionów (w tym własnego regionu) z regionami zagranicznymi; • przeprowadzenie rozmów z członkami rodziny na temat zasięgu ich „małych ojczyzn”; • przygotowanie kroniki swojej małej ojczyzny prezentującej najważniejsze zmiany, jakie dokonały się na jej obszarze w ostatnich dekadach; • porównanie postrzegania „małej ojczyzny” przez różnych uczniów i ich rodziny; 	

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
		<ul style="list-style-type: none"> • projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych, działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności; • identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się współodpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego i jej rozwój. 	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie prostych badań ankietowych i waloryzacyjnych na temat jakości życia w „małej ojczyźnie” każdego ucznia; • debata szkolna na temat możliwości poprawy warunków życia w „małej ojczyźnie” poszczególnych uczniów oraz w najbliższej okolicy szkoły;
Klasa 8			
Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Azja	<ul style="list-style-type: none"> • Azja jako kontynent kontrastów geograficznych; • pacyficzny „pierścień ognia”; • klimat monsunowy w Azji Południowo-Wschodniej; • Japonia – gospodarka na tle warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych; • Chiny – rozmieszczenie ludności, problemy demograficzne oraz znaczenie w gospodarce światowej; • Indie krajem wielkiej możliwości rozwojowych oraz kontrastów społecznych i gospodarczych; • Bliski Wschód – kultura regionu, ropa naftowa, obszar konfliktów zbrojnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykazuje na podstawie map ogólnogeograficznych i tematycznych, że Azja jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów; • identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz na ich podstawie formuluje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu; • dyskutuje na temat sposobów zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami; • wykazuje związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej; • ocenia znaczenie warunków przyrodniczych i czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii; • korzystając z mapy, wyjaśnia różnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin; • przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej; • określa możliwości rozwoju gospodarczego Indii oraz przedstawia kontrasty społeczne w tym kraju; • charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod względem cech kulturowych oraz zasobów ropy naftowej i poziomu rozwoju gospodarczego; • wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, identyfikuje ich główne przyczyny i skutki; • wykazuje postawy ciekawości i poszanowania innych kultur i religii. 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza map tematycznych Azji w celu wskazania zróżnicowania środowiska geograficznego kontynentu; • oglądanie i wyjaśnianie treści filmów edukacyjnych pokazujących zjawiska zachodzące na granicy płyt litosfery wzdłuż wschodnich wybrzeży Azji; • wykonywanie rysunków schematycznych wyjaśniających powstawanie i cechy rowów tektonicznych i wulkanów; • dyskusja nad zasadnością określenia „pacyficzny pierścień ognia”; • analiza materiałów źródłowych, w tym artykułów prasowych i relacji świadków opisujących skutki zjawisk wulkanicznych, trzęsień ziemi i tsunami; • dyskusja na temat zapobiegania skutkom trzęsień ziemi i erupcji wulkanów; • analiza map, klimatogramów oraz danych dotyczących struktury upraw w Chinach i Azji Południowo-Wschodniej; • analiza SWOT warunków przyrodniczych i społeczno-kulturowych rozwoju gospodarczego Japonii; • praca pisemna na temat wpływu warunków przyrodniczych na rozwój krajów na przykładzie Japonii i Chin; • prezentacja i dyskusja nad znaczeniem Chin w gospodarce światowej; • ocena pozytywnych i negatywnych skutków dynamicznego rozwoju społeczno-gospodarczego Chin; • analiza danych społeczno-gospodarczych (np. wskaźnika HDI) wybranych krajów azjatyckich, w tym Indii i Kataru; • dyskusja nad mocnymi oraz słabymi stronami gospodarek Indii i krajów Bliskiego Wschodu; • porównanie założenia głównych religii Azji i chrześcijaństwa na podstawie samodzielnie wyszukiwanych informacji.

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Afryka	<ul style="list-style-type: none"> • położenie Afryki i jego wpływ na cyrkulację powietrza i rozmieszczenie opadów atmosferycznych; • strefowość klimatyczno-roślinno-glebową; • warunki gospodarowania człowieka w strefie Sahelu – problem zachowania równowagi ekologicznej; • rozwój turystyki w Kenii; • rolnictwo zarowo-odlogowe i nowoczesne plantacje w Afryce Zachodniej; • przyczyny niedożywienia w Etiopii; • tradycyjna i nowoczesna gospodarka w Afryce. 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej, wykazując jej związek z rozmieszczeniem opadów; • wyjaśnia na podstawie map tematycznych istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce; • wyjaśnia związki między warunkami przyrodniczymi a możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu oraz przyczyny procesu pustynnienia; • określa związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi a rozwojem turystyki na przykładzie Kenii; • przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa zarowo-odlogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej; • identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia ludności Afryki na przykładzie Etiopii; • określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki; • przełamuje stereotypy w postrzeganiu Afryki. 	<ul style="list-style-type: none"> • analiza map ogólnogeograficznych i tematycznych prowadząca do ukazania zróżnicowania środowiska przyrodniczego Afryki; • omówienie przyczyn zróżnicowania stref klimatyczno-roślinno-glebowych; • charakteryzowanie, na podstawie różnych źródeł informacji, gospodarki w rejonach suchych; • dyskusja na temat występowania głodu i niedożywienia na świecie oraz o sposobach pomocy głodującym; • porównanie danych statystycznych dotyczących głodu, niedożywienia i przeciętnej długości trwania życia; • dyskusja o sposobach zagospodarowania i dystrybucji nadwyżek żywnościowych w krajach o wysokim stopniu rozwoju gospodarczego oraz o sposobach stymulacji rozwoju gospodarek państw afrykańskich; • praca z materiałem kartograficznym i statystycznym dotyczącym zachorowalności, opieki medycznej; • wskazywanie rejonów występowania epidemii; • omówienie problematyki zachorowań na AIDS na świecie.
Ameryka Północna i Południowa	<ul style="list-style-type: none"> • rozciągłość południkowa i ukształtowanie powierzchni obu Ameryk; • północna granica upraw i lasów w Kanadzie; • cyklony i powódzie w Ameryce Północnej; • problemy zagospodarowania Amazonii; • sytuacja rdzennej ludności; slumsy w wielkich miastach Ameryki; • megalopolis; • Dolina Krzemowa jako przykład technopolii; • znaczenie gospodarcze Stanów Zjednoczonych w świecie. 	<ul style="list-style-type: none"> • ustala prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Południowej na podstawie map tematycznych; • wykazuje zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi a przebiegiem północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie; • identyfikuje skutki występowania tornad i cyklonów tropikalnych w Ameryce Północnej; • identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania; • ocenia sytuację rdzennej ludności oraz wyjaśnia przyczyny zanikania kultur pierwotnych na przykładzie Ameryki Północnej lub Południowej; • określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej oraz wyjaśnia przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach na przykładzie Ameryki Południowej; • na przykładzie Doliny Krzemowej wyjaśnia przyczyny rozwoju technopolii oraz jej znaczenie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy; • korzystając z danych statystycznych, określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej; • wyjaśnia przyczyny i ocenia zjawisko marnowania się ogromnych ilości pożywienia na przykładzie Stanów Zjednoczonych. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych i tematycznych prowadzące do ukazania zróżnicowania środowiska przyrodniczego obu Ameryk; • ukazywanie zróżnicowania narodowościowego, etnicznego i kulturowego ludności zamieszkującej obie Ameryki; • omówienie przyczyn występującego zróżnicowania; • analizowanie danych statystycznych oraz dyskusja na temat przyczynności lasów równikowych i konfliktu interesów między rozwijającą się gospodarką a stanem środowiska; • omówienie alternatywnych sposobów pozyskiwania energii w państwach Ameryki Łacińskiej; • charakterystyka rolnictwa wielkoobszarowego na przykładzie Stanów Zjednoczonych; • praca z mapami i materiałem statystycznym w celu scharakteryzowania zmian w gospodarce narodowej Stanów Zjednoczonych.

Dział	Zakres treści programowych	Osiągnięcia ucznia	Procedury osiągnięcia celów
Australia i Oceania, obszary okołobiegunowe	<ul style="list-style-type: none"> • środowisko przyrodnicze Australii; • rozmieszczenie ludności i gospodarka regionu; • środowisko przyrodnicze obszarów okołobiegunowych; • badania naukowe; • polscy badacze obszarów okołobiegunowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia specyfikę środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii; • identyfikuje prawidłowości w rozmieszczeniu ludności i główne cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych; • charakteryzuje położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy oraz wyjaśnia konieczność zachowania jej statusu określonego Traktatem Antarktycznym; • przedstawia cele badań aktualnie prowadzonych w Arktyce i Antarktyce oraz prezentuje osiągnięcia polskich badaczy obszarów okołobiegunowych; • opisuje warunki życia w polarnej stacji badawczej. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizowanie map ogólnogeograficznych i tematycznych prowadzące do ukazania różnicowania środowiska przyrodniczego Australii i Oceanii; • omówienie zależności sposobów gospodarowania w Australii od warunków środowiska; • analizowanie map i danych statystycznych mające na celu scharakteryzowanie specyfiki gospodarki krajów położonych na wyspach; • przedstawienie, na podstawie map, charakterystyki środowiska przyrodniczego Antarktydy i Arktyki; • dyskusja na temat globalnych zagrożeń mogących doprowadzić do zachwiania równowagi w środowisku regionów okołobiegunowych; • wykorzystanie fotografii, filmów, relacji z polskich stacji polarnych w celu poznania aktualnie prowadzonych badań w Arktyce i Antarktyce oraz warunków życia polarników.

Metody i formy pracy

Ważnymi metodami i formami kształcenia są realizacja projektu edukacyjnego oraz zajęcia w terenie. Szkoła powinna zapewnić warunki do bezpiecznego prowadzenia przez uczniów prac badawczych oraz obserwacji terenowych, koniecznych do realizacji niektórych wymagań, co zostało oznaczone w ich treści. Podczas tych zajęć nauczyciel powinien otrzymać wsparcie ze strony dyrekcji szkoły, władz samorządowych i społeczności lokalnej, a sam aktywnie uczestniczyć w tworzeniu odpowiednich warunków organizacyjnych do ich prowadzenia. Ważne jest, aby podczas zajęć organizowanych w terenie była wykorzystywana mapa. Zbieranie materiałów i informacji o własnym regionie i „małej ojczyźnie” powinno być zakończone publiczną prezentacją opracowanych wyników na forum klasy lub szkoły (np. w obecności rodziców w ostatnim miesiącu roku szkolnego). Wykorzystanie walorów edukacyjno-wychowawczych geografii i realizacja zakładanych osiągnięć ucznia może zachodzić tylko w warunkach aktywnego i świadomego konstruowania wiedzy przez ucznia, a nie transmisji wiedzy od nauczyciela do ucznia.

Realizacja celów kształcenia geograficznego powinna odbywać się przez:

- 1) stosowanie metod umożliwiających kształtowanie umiejętności obserwacji (krajobrazów, zjawisk, procesów naturalnych i antropogenicznych) podczas zajęć w terenie (obowiązkowych i realizowanych w znacznie większym wymiarze niż dotychczas);
- 2) traktowanie mapy (w tym cyfrowej) jako podstawowego źródła informacji oraz pomocy służącej kształtowaniu umiejętności myślenia geograficznego;
- 3) wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do pozyskiwania, gromadzenia, analizy i prezentacji informacji o środowisku geograficznym i działalności człowieka;
- 4) stosowanie metody projektu w celu stworzenia warunków do podejmowania przez uczniów badań terenowych oraz konfrontowania informacji pozyskanych z różnych źródeł wiedzy geograficznej (w tym zasobów cyfrowych) z samodzielnie zgromadzonymi danymi;
- 5) organizowanie debat, seminariów, konkursów, wystaw fotograficznych, opracowywanie przewodników, folderów, portfolio, w tym z wykorzystaniem środków informatycznych i nowoczesnych technik multimedialnych;
- 6) stosowanie w większym zakresie strategii wyprzedzającej, która polega na wcześniejszym przygotowywaniu się uczniów do lekcji, przez zbieranie informacji, wykonywanie zadań oraz samodzielne uczenie się przed lekcją z wykorzystaniem m.in. odpowiednich aplikacji komputerowych i zasobów internetu;
- 7) wprowadzenie takich metod i środków, które stwarzają warunki do dostrzegania piękna otaczającego świata

w różnych jego aspektach, sprzyjających kontemplacji wartości przyrody i obiektów dziedzictwa kulturowego;

- 8) stosowanie w jak największym zakresie pracy w grupach, stwarzającej warunki do kształtowania umiejętności komunikacji, współpracy, odpowiedzialności.

Istotne jest odejście od metod podających i przejście do kształcenia poszukującego. Najbardziej kształcącymi metodami nauczania są te, które aktywizują ucznia, umożliwiając mu konstruowanie wiedzy przez samodzielne obserwowanie, analizowanie, porównywanie, wnioskowanie, ocenianie, projektowanie i podejmowanie działań sprzyjających rozwiązywaniu problemów. Ważne jest stosowanie różnego rodzaju form ćwiczeniowych (z mapą, ilustracjami, tekstem źródłowym), metod aktywizujących (m.in. graficznego zapisu, decyzyjnych, metody problemowej, dyskusji, SWOT), metod waloryzacyjnych, w tym eksponujących.

Podstawową zasadą doboru środków dydaktycznych i metod powinno być systematyczne korzystanie z atlasu, ściennych map geograficznych oraz zasobów kartograficznych internetu. Posługiwanie się mapą, orientowanie się w przestrzeni geograficznej, wykazywanie zróżnicowania przestrzennego składników przyrodniczych i działalności człowieka w środowisku geograficznym oraz interpretacja treści map jest podstawowym celem edukacji na tym poziomie.

W nauczaniu i uczeniu się geografii w szkole podstawowej wskazane jest stosowanie metody studiów przypadkowych stanowiących szczegółowe studium jednostki (regionu, jednostki administracyjnej, miasta, wsi, gospodarstwa rolnego, innych obiektów geograficznych) dobrze reprezentującego typowe cechy, zjawiska, procesy i relacje przyroda – człowiek.

Ocenianie osiągnięć uczniów

Podstawowym celem kształcenia geograficznego w szkole podstawowej jest wyrobienie w uczniach umiejętności stosowania nabytej wiedzy w nowych sytuacjach. Uczeń powinien nie tylko wiedzieć, rozumieć i przewidywać pewne zjawiska, ale również umieć praktycznie rozwiązywać problemy występujące w środowisku geograficznym. Biorąc to pod uwagę, kontrola osiągnięć i ocenianie na lekcjach geografii nie powinny być nakierowane na sprawdzenie wyłącznie zapamiętanych wiadomości.

Ocenianie ma na celu:

- informowanie ucznia o jego osiągnięciach i postępach edukacyjnych,
- pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu rozwoju,
- motywowanie ucznia do dalszej pracy,
- dostarczenie opiekunom i nauczycielowi informacji o postępach, problemach lub wybitnych uzdolnieniach ucznia,
- pomoc nauczycielowi w organizacji pracy.

Różnorodne formy i metody sprawdzania umożliwią indywidualizację i dostosowanie wymagań wobec poszczegól-

nych uczniów. Ponadto sprawdzając i oceniając osiągnięcia ucznia, sam nauczyciel uzyska informację zwrotną o stopniu realizacji celów programu. Może w ten sposób ocenić swoją pracę i trafność doboru stosowanych metod. Dla nauczyciela jest to ważne z punktu widzenia oceny skuteczności kierowania przebiegiem procesu nauczania geografii i dalszego planowania pracy.

Chcąc dowiedzieć się, czy uczniowie opanowali przewidziane programem nauczania wiadomości i umiejętności oraz dbając by ocena osiągnięć ucznia była rzetelna i wszechstronna, można wykorzystać wiele sposobów na jej uzyskanie:

- prace domowe, w tym także przygotowanie do tzw. lekcji odwróconych,
- aktywność ucznia w pracy na lekcji – udział w dyskusjach, debatach, korzystanie z dostępnych na lekcji źródeł informacji geograficznej (np. z atlasu, źródeł internetowych),

- aktywność w czasie zajęć terenowych,
  - sprawdziany pisemne w małej formie (kartkówki),
  - kontrolowane wypowiedzi ucznia,
  - sprawozdania z zajęć terenowych,
  - sprawdziany i testy nauczycielskie,
  - publiczna prezentacja dłuższych wypowiedzi (własnych projektów) z wykorzystaniem materiału graficznego;
- Różnorodność elementów podlegających ocenie pozwala sprawdzić różne aspekty skuteczności kształcenia oraz umożliwia uczniom wykazanie się w różnych formach pracy. Istotnym zadaniem jest wprowadzanie elementów oceny kształtującej pozwalającej na uzyskanie zwrotnej informacji na temat zakładanych i osiągniętych postępów, zarówno dla ucznia jak i nauczyciela. Ocena osiągnięć uczniów powinna być zindywidualizowana i zależna od możliwości ucznia. Należy przy tym zapewnić obiektywność, jawność oraz zgodność oceny z Wewnątrzszkolnymi Zasadami Oceniania.